

คุณค่าทางสังคมผ่านจิตรกรรมฝาผนังพระอารามหลวงในจังหวัดลำปาง

THE VALUE SOCIAL FOR MURAL PAINTING THE ROYAL TEMPLE IN LAMPANG PROVINCE

กนกฤษฏ์ เก่าศิริ*

Kanokrachata Kaosiri

ธีระวัฒน์ แก้วลังกา**

Teerawat Kaewlangka

อณิษฐา หาญภักดีนิยม***

Anitta Hanphakdeeniyom

บทคัดย่อ

วิจัยนี้ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าทางสังคมผ่านจิตรกรรมฝาผนังพระอารามหลวงในจังหวัดลำปางโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาจิตรกรรมฝาผนังของพระอารามหลวงในจังหวัดลำปาง คุณค่าทางสังคมสำคัญผ่านจิตรกรรมฝาผนังของพระอารามหลวงในจังหวัดลำปางและวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏผ่านจิตรกรรมฝาผนังของพระอารามหลวงในจังหวัดลำปาง การวิจัยครั้งนี้ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการศึกษาค้นคว้าคัมภีร์พระพุทธศาสนา และทางสังคมศาสตร์ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา และมีความเชี่ยวชาญทางด้านสังคมศาสตร์ ผู้วิจัยได้เรียบเรียงในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ พบว่า จิตรกรรม ฝาผนังของพระอารามหลวงในจังหวัดลำปางโดยเฉพาะวัดบุญญาวาสวิหาร เกี่ยวกับพุทธประวัติ พระเวสสันดรชาดก รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสมัยนั้น เช่นเดียวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังในวัดพระแก้วดอนเต้า ซึ่งเผยแพร่เกี่ยวกับพระเวสสันดร รวมถึงภาพนรกและสวรรค์ กฎแห่งกรรมที่เกิดขึ้นเป็นสัจธรรมของมนุษย์ รวมถึงภาพจิตรกรรมวัดเจดีย์ขาวหลวง ที่กล่าวถึงตำนานวัดเจดีย์ขาว เรื่องราวภาพพระอรหันต์ 2 องค์ มอบเทศาตุให้แก่พระยามิลินทร์ ในการเป็นสถานที่บำเพ็ญสมณะธรรม และวัดจองคำซึ่งเป็นพระอารามหลวงที่มีเอกลักษณ์ มีความเก่าแก่มากมีพุทธศิลป์ที่เด่นชัด คือ วิหารสีทอง (พระวิหารชัยภูมิ) มีซุ้มประตูสีทองสลักลวดลายสวยงาม สถาปัตยกรรมวัดวาอารามไม่ว่าจะเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังหรือแม้แต่โบสถ์ วิหาร ศิลปะต่างๆ ที่สร้างขึ้น

* อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

** อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

*** อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงประเพณี คติความเชื่อและเอกลักษณ์ของชาติไทย การออกแบบอย่างวิจิตรตรงตามก็เพื่อเป็นการเชิดชูพระพุทธศาสนา ถ่ายทอดวิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรมประเพณี และหลักธรรมต่างๆ เช่น อริยสัจ 4, การให้ทาน, หลักทศทั้ง 6, อิทธิบาท 4 เป็นต้น ทำให้ผู้พบเห็นมีความศรัทธาที่จะบำเพ็ญบารมีใส่ใจในกุศลความดีต่าง ๆ ดำเนินวิถีชีวิตโดยการ เว้นชั่ว ทำดี ทำใจให้ปราศจากอกุศล ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นเอง

คำสำคัญ : คุณค่าทางสังคม, จิตรกรรมฝาผนัง

ABSTRACT

The purpose of this study, entitled “Social Values through Royal Temples’ Mural Paintings in Lampang Province”, aimed to explore the royal temples’ mural paintings in Lampang province. This research was based on the qualitative research, focusing on the Buddhist scriptures and social sciences. For research methodology, an in-depth interview was conducted with key informants used in this study. The data were resented with the descriptive technique.

The results of this study revealed that like Wat Phra Kaew Don Tao, the Buddhist Murals related to the Boonyawatvihara Temple were described for Buddhist interpretation concerning Buddhist histories and Jatakas such as Vessantara as same as the murals in which was published about Vessantara’ s images of hell and heaven. Furthermore, two saints from Wat Phra Chedi Sao Lang gave their soul to the prince Milind. In order to be a place used for religious practices, Wat Chong Kham temple was considered a unique monastery covered with prominent Buddhist arts found in a golden temple. There were beautiful arches, churches, chapels, and temples, and its artwork was resulted in the reflection of traditions and beliefs. Also, the magnificent design was needed to glorify Buddhism, as well as their community lifestyle, culture, and tradition And principles The Four Noble Truths, giving alms, Four Rddhippada It creates belief and practice in charitable good deeds as refraining from evil, doing good deeds, and to makes the purification mind.

Keywords : The value social, mural paintings

บทนำ

จากอดีตจนถึงปัจจุบันมนุษย์เกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นอย่างมาก ศาสนาถือว่าเป็นสถาบันที่สำคัญควบคู่กับสังคมมนุษย์มาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะในด้านของศิลปะที่มีความโดดเด่นและแฝงความหมายอยู่ในศิลปะนั้นๆ ทำให้ศิลปะต่างๆ เป็นที่น่าสนใจแก่ผู้ที่ชื่นชอบและจิตรกรผู้สร้างสรรค์ผลงาน เมื่อศิลปะมีความจำเป็นเกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และศิลปวัฒนธรรม ทำให้ศิลปะเหล่านี้เป็นที่น่าสนใจ น่าศึกษา ค้นหาคำความหมายในศิลปะนั้นๆ เช่นเดียวกับจิตรกรรมฝาผนังเป็นการแสดงออกถึงการสร้างสรรค์ผลงานที่สะท้อนความเพียรพยายามด้วยการเอาใจใส่ต่อผลงานและมีการผสมผสานกับความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง โดยผู้วาดหรือจิตรกรได้สื่อออกมาทางภาพจิตรกรรมฝาผนัง โดยมีเนื้อหาหรือเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาในในเรื่องต่างๆ ทั้งพุทธประวัติ นิทาน

ชาดกที่เป็นคติทางธรรมที่เตือนใจพุทธศาสนิกชน อีกทั้งภาพจิตรกรรมที่จิตรกรทั้งหลายเหล่านั้นสื่อถึงคุณค่า ทั้งทางด้านสุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี คติความเชื่อ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง ที่สามารถหล่อหลอมและตอกย้ำถึงอุดมการณ์ทางการเมือง ความคิด ความเชื่อ ต่างๆ ในอดีตให้แก่คนรุ่นหลัง หากกล่าวถึงจิตรกรรมไทยแบบประเพณีเด่นชัดด้วยสี เส้น การแสดงรูปร่าง รายละเอียดของภาพ เพื่อให้ดูสมจริงตามเรื่องราวอันเป็นอุดมคติในพุทธศาสนา จึงทำให้ลักษณะการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดพระอารามหลวงในจังหวัดลำปางมีความแตกต่างกัน แต่ลักษณะการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังในประเทศทุกที่มักจะแฝงคติ เรื่องราวที่เป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างโดดเด่นและน่าสนใจ จิตรกรรมฝาผนังจึงเป็นหลักฐานสำคัญอย่างหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความเจริญงอกงามของคนไทยที่ควรค่าแก่ความภาคภูมิใจและสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาติมีคุณค่าทางศิลปะ และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละยุคแต่ละสมัยได้เป็นอย่างดี รวมถึงคุณค่าทางด้านการศึกษาก็เป็นภาพฉายสะท้อนให้เห็นประวัติและความเป็นมาของผู้คนวิถีชีวิตทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าจิตรกรรมไทยเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ จิตรกรรมไทยถือว่าเป็นวิถีศิลปอย่างหนึ่ง ซึ่งส่งผลสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ มีคุณค่าทางศิลปะและประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าเรื่องเกี่ยวกับศาสนา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้น งานจิตรกรรมนั้นให้ความรู้สึกในความงามอันบริสุทธิ์น่าชื่นชม เสริมสร้างสุนทรียภาพขึ้นในจิตใจมวลมนุษยชาติได้โดยทั่วไป

1. จิตรกรรมฝาผนังวัดบุญวาทย์วิหาร เป็นจิตรกรรมที่วาดบนฝาผนังทั้งสี่ด้านภายในพระอุโบสถ ตั้งแต่เหนือแนวหินอ่อนขึ้นไปจนจรดเพดาน ลักษณะจิตรกรรมเป็นแบบไทยประเพณีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เขียนด้วยสีฝุ่นผสมการรองพื้นขาว ใช้สีเหลือง แดง ดำ ขาว เขียว ฟ้า น้ำเงิน และสีเทา ทิวทัศน์และบรรยากาศเป็นแบบทัศนียภาพที่เขียนเป็นภาพพุทธประวัติ และเวสสันดรชาดก ทั้งสองเรื่องเขียนแยกกันโดยมีลายเส้นลวดกัน เรื่องพุทธประวัติเขียนไว้ที่ฝาผนังตอนบนเหนือแนวขอบประตูหน้าต่างโดยรอบทั้งสี่ด้าน ส่วนเรื่องเวสสันดรชาดก เขียนไว้ที่ผนังห้องภาพระหว่างประตูและหน้าต่างโดยรอบทั้งสี่ด้านเช่นกันทำให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันดีงาม วิถีชีวิตทางสังคม เช่นเดียวกับแสงอรุณ กนกพงศ์ชัย¹ ศึกษา คติความเชื่อเรื่องมหาชาติชาดกการเปลี่ยนแปลงและการสืบเนื่องสะท้อนจากภาพจิตรกรรมฝาผนังว่า นอกจากการถ่ายทอดในลักษณะของการบอกเล่าและในพิธีกรรมที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์แล้วยังมีงานศิลปกรรมต่างๆ ที่อยู่ตามวัดช่วยเสริมความรู้ความเข้าใจให้ภาพของมหาชาติชาดกเด่นชัดขึ้น กล่าวเฉพาะงานจิตรกรรมฝาผนังนั้นยังเป็นการเสริมความเข้าใจให้ดีขึ้นมาก แม้เป็นการเขียนภาพตอนสำคัญบางตอนของเรื่อง แต่ชาวบ้านก็เกิดความเข้าใจได้ทันทีเนื่องจากได้รับรู้เรื่องเหล่านี้มาอยู่แล้วเป็นอย่างดี

2. จิตรกรรมฝาผนังวิหารหลวง วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม มีพระวิหารทรงล้านนามีรูปทรงงดงาม มีลวดลายแกะสลักไม้ที่บานหน้าต่าง มีวิหารลายคำ เป็นวิหารไม้ตามแบบพม่า มีภาพจิตรกรรมฝาผนังในบริเวณส่วนต่างๆ โดยวิหารหลวงจะตั้งอยู่ทางตะวันออกของพระเจดีย์ และพิพิธภัณฑสถานแห่งล้านนา รวบรวมศิลปวัตถุแบบล้านนาต่างๆ ข้างในมีจิตรกรรมฝาผนังที่มีคุณค่าทางศิลปะ และโบสถ์วัดสุธา

¹ แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. "คติความเชื่อเรื่องมหาชาติชาดก การเปลี่ยนแปลงและการสืบเนื่องสะท้อนจากจิตรกรรมฝาผนัง กรณีศึกษาเฉพาะภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม คลองบางกอกน้อย". วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. (สาขาวิชามานุษยวิทยา ภาควิชาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2532)

ราม เป็นโบสถ์ขนาดเล็กออกแบบเป็นลายยกพื้นสูง เป็นโบสถ์แบบปิดมีผนังล้อมรอบ มีโถงอยู่ส่วนหน้าของโบสถ์สัดส่วนสวยงาม ภาพจิตรกรรมฝาผนังกล่าวถึงโทษที่ได้รับจากการทำบาปตามคติความเชื่อของชาวบ้าน

3. จิตรกรรมฝาผนัง วัดเจติยชาล เป็นเรื่องราวของวัดพระเจติยชาลหลัง เช่น ภาพพระอรหันต์ 2 องค์ มอบเกศาธาตุให้แก่พระยามิลินทร์ ภาพชายนอนถา 2 พี่น้องขุดบ่อน้ำ

4. รวมถึงจิตรกรรมฝาผนัง วัดจองคำ เป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง โดยมีสถาปัตยกรรมก่อสร้างโดดเด่นเป็นสง่า เป็นศิลปะแบบไทยใหญ่ ตัววิหารชัยภูมิศิลปะแบบไทยใหญ่เช่นเดียวกับ ชมพูนุท พงษ์ประยูร (2550)² พบว่า จิตรกรรมไทย จิตรกรรมหรือภาพเขียนสีของไทยแต่โบราณ นิยมเขียนเป็นพุทธบูชาตามผนังโบสถ์ ศาลาการเปรียญ พระสถูปเจติยและผนังต่าง ๆ ซึ่งมีคุณค่าและเป็นแบบอย่างศิลปะในตัวของมันเอง และเป็นหลักฐานสำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องราวอันเป็นความรู้ทางประวัติศาสตร์โบราณคดี จิตรกรรมฝาผนังจึงบอกเรื่องราวภาพพุทธประวัติ ทศชาติชาดก รวมถึงศิลปะในแบบต่าง ๆ โดยที่จุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อให้ผู้ชมเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ภาพจิตรกรรมฝาผนังยังแฝงด้วยคุณค่าอย่างมากมายทั้งยังเป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

คณะผู้จัดทำจึงสนใจศึกษา เพื่อหาข้อมูลศึกษาวิเคราะห์คุณค่าที่สำคัญผ่านจิตรกรรมฝาผนังของพระอารามหลวงในจังหวัดลำปาง ซึ่งแฝงด้วยรายละเอียดความเป็นมาและหลักธรรมคำสั่งสอนความเชื่อทางศาสนา แนวทางการปฏิบัติเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองและอบรมจิตใจให้บริสุทธิ์เกิดศรัทธาเลื่อมใสยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาจิตรกรรมฝาผนังของพระอารามหลวงในจังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาคุณค่าทางสังคมสำคัญผ่านจิตรกรรมฝาผนังของพระอารามหลวงในจังหวัดลำปาง
3. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏผ่านจิตรกรรมฝาผนังของพระอารามหลวงในจังหวัด

ลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้สำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นประชากรที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา และผู้มีความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์ ทั้งฝ่ายพระสงฆ์และคฤหัสถ์ จำนวน 5 รูป/คน ได้แก่

1. พระราชธรรมาลังการ (จันทร์ กตปุญโญ), น.ธ.เอก, ป.ธ.4, ศน.บ., กศ.ด.(กิตติมศักดิ์) เจ้าอาวาสวัดบุญวาทย์วิหาร, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดลำปาง, รก.ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
2. ท่านเจ้าคุณพระจินดารัตนาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม
3. พระนราศกดิ์ วรรณโม พระมคฺคุเทศก์วัดเจติยชาลหลัง
4. ท่านเจ้าคุณพระปิฎกโมลีผู้ช่วยพระอารามหลวงวัดจองคำ

² ชมพูนุท พงษ์ประยูร. จิตรกรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร. 2542).

5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนันต์ อุปสอด ประธานหลักสูตรสาขาวิชาประวัติศาสตร์

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ การสัมภาษณ์และการศึกษาทางเอกสารงานวิจัยชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาแนวคิดและหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา จากพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และทุติยภูมิ (Secondary Sources) ที่นักวิชาการหลายท่านได้นำมาขยายความในรูปแบบของ บทความ ตำรา เอกสารวิชาการ รายงานวิจัย รวมทั้งเอกสารที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา แนวคิด ทฤษฎี การศึกษาตีความภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เชื่อมโยงงานวิจัย

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาจิตรกรรมฝาผนังของพระอารามหลวงในจังหวัดลำปาง

จากการสัมภาษณ์และการศึกษาทางเอกสารงานวิจัยชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ พบว่า ในการเผยแพร่พุทธธรรมในพระพุทธศาสนา สามารถเผยแพร่ได้หลายวิธี หลายรูปแบบ แต่ยังมีอีกวิธีหนึ่งที่มีความสำคัญในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยปัจจุบันหรือสมัยรัตนโกสินทร์ คือ การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังตามถ้ำ พระอุโบสถ และพระวิหารตามวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการเผยแพร่ด้วยการใช้ภาพสื่อจิตรกรรมฝาผนังช่วยในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสมัยอดีต โดยที่ผู้วาดหรือจิตรกรนั้นจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในด้านสุนทรียศาสตร์ มีความเป็นศิลปิน การรู้จักใช้สีที่นำมาวาดภาพเพื่อจะสื่อภาพนั้นออกมาเป็นลวดลายต่าง ๆ ให้มีความหมายเมื่อผู้พบเห็นแล้วสามารถเข้าใจได้ในทันที ภาพจิตรกรรมฝาผนังนอกจากจะให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะในสมัยต่าง ๆ แล้ว ยังมีคุณค่าและความสำคัญด้านศิลปะ ด้านประวัติศาสตร์ โดยที่เราสามารถศึกษาประวัติความเป็นมาของประเทศไทยและความเป็นมาทางพระพุทธศาสนาโดยศึกษาผ่านสื่อจิตรกรรมเหล่านี้ โดยที่ภาพเหล่านี้ยังแฝงไปด้วยปริศนาธรรม และประวัติของพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับจิตรกรรมฝาผนังของพระอารามหลวงในจังหวัดลำปาง ถือได้ว่าเป็นการมีศึกษาทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ ความคิดด้านความเชื่อ ความสามารถและความเชี่ยวชาญของกลุ่มชาวล้านนาและมีการสั่งสมประสบการณ์ เป็นยุทธวิธีในการพัฒนาการ สร้างคุณภาพโครงสร้างของวัฒนธรรมและสังคมที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนแล้วเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาเชิงความคิด ผสมผสานกับการสร้างอาชีพของคนในท้องถิ่นด้วยงานศิลป์ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญเรียกว่างานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งจิตรกรรมฝาผนังส่วนใหญ่ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ ชาดก ซึ่งสอดแทรกความรู้ หลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนา รวมถึงบอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตผู้คนเข้าไปในภาพได้อย่างกลมกลืน เพื่อสื่อให้เห็นถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่วิถีชีวิตของผู้คนในสมัยก่อนมีวิถีชีวิตของผู้คนมีวิถีชีวิตคู่กับพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ รวมถึงจิตรกรได้วาดตามอุดมคติในความสามารถเฉพาะตนในการสร้างผลงานจากลายเส้น สี ที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้เขียน ส่งผลให้ภาพจิตรกรรมทุกภาพมีความโดดเด่นควบคู่กับการประดับตกแต่งอุโบสถหรือวิหารให้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

2. เพื่อศึกษาคุณค่าทางสังคมสำคัญผ่านจิตรกรรมฝาผนังของพระอารามหลวงในจังหวัดลำปาง

คุณค่าทางสังคมสำคัญผ่านจิตรกรรมฝาผนังของพระอารามหลวงในจังหวัดลำปางเป็นการย่องเชิดชูพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้พระพุทธประวัติและหลักพุทธธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นเครื่องประดับตกแต่งพระอุโบสถให้ดูงดงาม เป็นการแสดงถึงฝีมือของจิตรกรโบราณในการถ่ายทอดวิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น เป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญของชาติไทย สะท้อนให้เราเห็นถึงความคิด ความเชื่อและโลกทัศน์ต่าง ๆ ในสังคมที่ผลงานเหล่านั้นได้ถูกสร้างขึ้น โดยภาพจิตรกรรมที่สื่อออกมามีคุณค่าทางสังคมในด้านต่าง ๆ ดังนี้ มรดกทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่มีต่อประเทศชาติและท้องถิ่นที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการอนุรักษ์เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญโบราณสถาน ภาพจิตรกรรมฝาผนังและการให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ คุณค่าในการยกระดับจิตใจ คุณค่าต่อผู้ชมและสังคมไทย จิตรกรรมฝาผนังเป็นศิลปะที่สื่อความงามและความรู้สึกไปให้ผู้ชมได้ง่าย คุณค่าทางประวัติศาสตร์ จิตรกรรมฝาผนังไทยมีอายุอยู่ได้นับร้อยปีขึ้นไปสอดแทรกวิถีชีวิตของคนในสังคม อิทธิพลทางด้านของจิตรกรรมนั้นในเรื่องของงานช่างเขียนในท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะตน ที่เกิดจากการถ่ายทอดอย่างตรงไปตรงมาตามลักษณะเฉพาะตนของช่างนั้น ๆ และคุณค่าทางศาสนา สะท้อนความรู้สึกถึงความเคารพในพระพุทธศาสนา มีความเลื่อมใส ศรัทธาในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีเสื่อมคลาย

ดังนั้น คุณค่าทางสังคมผ่านจิตรกรรมฝาผนังเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะของจิตรกรรมไทยแบบประเพณี เพื่อช่วยให้คนทั่วไปหันมาสนใจชมจิตรกรรมฝาผนังให้มากและเข้าใจขึ้น จนสามารถตีความหมายเพื่อให้ได้รับหลักพุทธธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง นอกจากนี้ยังเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา และช่วยอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ ให้เป็นมรดกทางศิลปกรรมของชาติ เพื่อชนรุ่นหลังจะได้ชื่นชมต่อไป

3. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏผ่านจิตรกรรมฝาผนังของพระอารามหลวงในจังหวัดลำปาง

สามารถสื่อให้เข้าใจถึงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งสอนสัจธรรมความเป็นจริงของโลก สอนจริยธรรมให้รู้ผิดชอบชั่วดี ช่วยกล่อมเกลাজิตใจให้ประพฤติดี และช่วยเจริญศรัทธาให้เพิ่มมากขึ้น

1. อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมแสดงให้เห็นถึงหลักความจริงอันประเสริฐ เป็นหลักแห่งเหตุและผล ยังถือว่าเป็นหลักการสำคัญในการแก้ปัญหาชีวิต

2. การให้ทานถือว่าการบำเพ็ญบารมีอย่างหนึ่งในบรรดาบารมี 10 อย่างในพระพุทธศาสนา พระโพธิสัตว์ทั้งหลายล้วนบำเพ็ญทานบารมีเป็นอันดับแรก ก่อนที่จะบำเพ็ญบารมีอย่างอื่น เพราะทานบารมีเริ่มจากการสละสิ่งของภายนอกจนกระทั่งสละสิ่งของภายใน จากสิ่งของที่หยาบจนถึงชั้นละเอียดถึงขนาดสละได้แม้กระทั่งชีวิตของตน ทั้งนี้เพื่อให้บารมีสมบูรณ์และที่สำคัญเพื่อให้ได้มาซึ่งสัพพัญญุตญาณ อันเป็นเป้าหมายหลักของพระโพธิสัตว์นั่นเอง

3. นรกสวรรค์ สอนให้ทุกคนประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดี การกระทำเป็นกฎแห่งกรรมจึงเป็นการกระทำและผลของการกระทำ ซึ่งการกระทำกับผลนั้นย่อมมีความสัมพันธ์กันเช่น การทำความดีได้ดี การทำความชั่วก็ได้อชั่วนั่นเอง

4. หลักทศทั้ง 6 สอนให้การปฏิบัติตนเป็นลูกที่ดีตามหลักทศ 6 คือ การปฏิบัติตามหน้าที่ต่อบิดามารดา เนื่องจากบิดาเปรียบเสมือนทิศหน้า ตามหลักแห่งทศ 6 บิดา มารดาเป็นผู้มีพระคุณต่อบุตร

เพราะบิดามารดาจะมีหน้าที่ในการอนุเคราะห์บุตรธิดา คือ ปราศจากความชั่ว ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษา ศิลปวิทยา และการหาคู่ครองที่เหมาะสมให้ ดังนั้น พ่อแม่จึงมีบทบาทสำคัญ มีหน้าที่ความรับผิดชอบอันยิ่งใหญ่ในการอนุเคราะห์บุตรเพื่อเติบโตและเป็นคนดี

5. พรหมวิหาร 4 สือให้เห็นถึง หลักธรรมในการครองคน พรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ทำให้ตนเองปฏิบัติดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้อง รู้จักตนเอง ควบคุมตนเอง เป็นหลักธรรมที่กระทำแล้ว ทำให้รู้สึกยิ่งใหญ่ดูพระพรหม เป็นหลักธรรมที่ผู้ใหญ่มิปฏิบัติต่อผู้น้อย บางที่เรียก อปมัญญธรรม หมายถึง ธรรมที่แผ่ทั่วถึงสรรพสัตว์ เป็นธรรมที่บิดามารดาพึงปฏิบัติต่อบุตรหลาน หลักธรรมผู้ปกครองบ้านเมืองพึงปฏิบัติต่อประชาชน

6. อิทธิบาท 4 ทรงบำเพ็ญด้วยความพอใจ ด้วยความเพียรอย่างไม่ลดละ ด้วยตั้งใจมุ่งมั่น และด้วยพิจารณาไตร่ตรองแล้ว ทำให้ตรัสรู้ได้ด้วยพระองค์เอง ซึ่งอิทธิบาท 4 นี้มีอานุภาพมากในการปฏิบัติ เพื่อให้การงานสำเร็จได้ตามประสงค์ ดังนั้นในยุคปัจจุบันนี้ หลักอิทธิบาท 4 จึงเหมาะที่จะเป็นหลักเกณฑ์ในการทำงานเพื่อความสำเร็จของผู้ทำงานทุกระดับชั้น โดยมีขั้นตอนที่ต้องปฏิบัติอย่างเข้มงวด คือ การกำหนดเป้าหมาย การวางแผนงาน การลงมือปฏิบัติตามแผน และการติดตามผล ทบทวนหรือปรับปรุงแก้ไขจนกว่างานนั้นจะสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

7. มัชฌิมาปฏิปทา สอนให้รู้จักการปฏิบัติทางสายกลางไม่เคร่งเกินไปไม่ย่อนเกินไป คือ การดำรงชีวิตอยู่ในความถูกต้องระหว่างวัตถุและจิต เรามีจิตอย่างเดียวไม่ได้ มีวัตถุอย่างเดียวไม่ได้ เป็นหนทางแห่งการสำเร็จได้เพื่อความพ้นจากความทุกข์

จะเห็นได้ว่า จิตกรรมฝาดนึ่งจึงเป็นแหล่งให้ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับพระพุทธประวัติ และแผ่ไ้วด้วยหลักพุทธธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตเกิดความสุข และการดูจิตกรรมฝาดนึ่งให้เข้าใจนั้น ผู้สมควรได้รับการแนะนำเกี่ยวกับลักษณะของจิตกรรมฝาดนึ่งแบบประเพณีก่อน ส่วนหลักพุทธธรรมที่ได้จากการตีความนั้นจะเหมือนกันหรือต่างกันก็เป็นได้ทั้งสองทาง แต่ความสำคัญอยู่ที่การน้อมนำเอาหลักพุทธธรรมที่ได้นั้นไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญแก่ตนเองและสังคมรอบด้าน

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย จิตกรรมฝาดนึ่ง มีคุณค่าทางสังคมเป็นการสื่อสารเรื่องราวพระพุทธประวัติ โดยเฉพาะพระเวสสันดรชาดก ที่แสดงถึงภาพวาดตามพระคัมภีร์โดยละเอียดทำให้สะท้อนความรู้สึกถึงความเคารพในพระพุทธศาสนา มีความเลื่อมใส ศรัทธาในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีเสื่อมคลายมีแนวคิดที่ว่าส่วนที่ปรากฏในจิตกรรมฝาดนึ่งที่สามารถนำมาปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสมในการปฏิบัติตามและยังเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา และช่วยอนุรักษ์จิตกรรมฝาดนึ่งในพระอุโบสถ ให้เป็นมรดกทางศิลปกรรมของชาติ เพื่อชนรุ่นหลังจะได้ชื่นชมต่อไป

จากการศึกษาค้นคว้าในเรื่อง “คุณค่าทางสังคมผ่านจิตกรรมฝาดนึ่งพระอารามหลวงในจังหวัดลำปาง” ที่ผ่านการสอบถามปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ทางสังคมศาสตร์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อนำภาพจิตกรรม มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางของการศึกษาและมีประโยชน์มากขึ้น โดยการนำผลงานวิจัยเป็นคู่มือการนำชมจิตกรรมฝาดนึ่ง เนื่องจากว่า จิตกรรมฝาดนึ่งดังกล่าวนี้ สามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนในรายวิชา รัฐศาสตร์ในวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ในระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลของการวิจัย ทำให้ทราบความเป็นมาของประวัติ พุทธประวัติ และภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนขึ้นตามอุดมคติของผู้วาดที่ทำให้เกิดความศรัทธา ทำให้ทราบหลักพุทธธรรมที่ปรากฏบนจิตรกรรมฝาผนังเป็นการอนุรักษ์ สืบทอดศิลปวัฒนธรรมของคนไทยต่อไป หลักคำสอนไว้เป็นการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยืนยาว โดยจากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากให้ความสำคัญภาพจิตรกรรมฝาผนังในการเผยแผ่พุทธธรรมให้มากขึ้น จิตรกรรมฝาผนังมีบทบาทบอกเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา เป็นเพราะภาพจิตรกรรมฝาผนัง ส่วนใหญ่ที่จิตรกรในอดีตได้วาดขึ้นมานั้นมีแรงจูงใจและต้องการรับใช้พระพุทธศาสนาด้วยการวาดภาพเพื่อสื่อสารให้คนที่ไม่รู้หนังสือได้ชมและสามารถเข้าใจได้โดยง่าย อีกทั้งภาพที่เห็นในอาวเป็นเพราะเห็นว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยภาพจิตรกรรมฝาผนังในปัจจุบันถูกลดบทบาทเหลือแค่ทางด้านศิลปะเท่านั้น เลยอยากให้มีการเผยแผ่ผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังให้มีความสำคัญเหมือนกับสมัยก่อน เช่น สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นต้นสอดคล้องกับพระมหาอำพล บุตตาสาร³ กล่าวว่า ได้ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณลักษณะ การศึกษาวิเคราะห์พุทธปรัชญาและพุทธศิลป์จากภาพจิตรกรรมฝาผนังเล่าเรื่องบาลีชาดก วัดเครือวัลย์วรวิหาร ผลการศึกษาวិเคราะห์พบว่า จิตรกรรมฝาผนังเล่าเรื่องบาลีชาดกวัดเครือวัลย์วรวิหาร เป็นภาพเขียนฝีมือช่างในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งนอกจากจะแฝงไว้ด้วยหลักพุทธปรัชญาทั้งในส่วนของสังขารและจริยธรรม กล่าวคือ จริยธรรมมี ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับพื้นฐาน ระดับกลาง และระดับสูงสุด และในส่วนสังขาร ได้แก่ สังขารว่าด้วยธรรมชาติของโลกและชีวิต สังขารว่าด้วยอุดมคติแห่งชีวิต และสังขารว่าด้วยกฎแห่งกรรมแล้ว ยังแฝงไว้ด้วยแนวคิดทางพุทธศิลป์ กล่าวคือ ช่างหรือจิตรกรเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังเล่าเรื่องบาลีชาดกขึ้นเป็นสื่อหรืออุปกรณ์ในการสอนธรรมที่อาจใช้แทนหนังสือที่หายากในสมัยนั้นซึ่งอาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นห้องสมุดภาพชาดก

เอกสารอ้างอิง

- ชมพูนุท พงษ์ประยูร. **จิตรกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดคิวพร. 2542.
- พระมหาอำพล บุตตาสาร. **จิตรกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดคิวพร. 2546.
- พระมหาอำพล บุตตาสาร. “การศึกษาวิเคราะห์พุทธปรัชญาและพุทธศิลป์จากภาพจิตรกรรมฝาผนังเล่าเรื่องบาลีชาดกวัดเครือวัลย์วรวิหาร”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2546.
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. “คติความเชื่อเรื่องมหาชาติชาดก การเปลี่ยนแปลงและการสืบเนื่องสะท้อนจากจิตรกรรมฝาผนัง กรณีศึกษาเฉพาะภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม คลองบางกอกน้อย”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. สาขาวิชามานุษยวิทยา ภาควิชาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2532.

³ พระมหาอำพล บุตตาสาร. **จิตรกรรมไทย**. (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดคิวพร. 2546).